

Bölüm 1

HEMŞİRELİK UYGULAMALARINDA PEPLAU' NUN KİŞİLER ARASI İLİŞKİLER HEMŞİRELİK KURAMI'NIN KULLANIMI: LİTERATÜR TARAMASI

Yeşim BAĞCI¹

GİRİŞ

Kuram, birbiriyle ilişkili soyut kavramlardan oluşmakta, bu kavramları çeşitli önermelerle açıklayarak somut kavramlar haline getirmektedir. Kuram, kavramların daha kolay anlaşılabilmesini ve ifade edilebilmesini sağlar. Hemşirelik disiplini, araştırma, uygulama ve kuram olmak üzere üç temel kavramdan oluşmakta, bu kavramların birbiriyle etkileşmesi ile de hemşirelik bilimi oluşmaktadır (1,2). Literatürde hemşirelik kuram ve modellerini temel almadan sadece hemşirelik sürecini kullanmanın, hemşirelik bakım uygulamalarını açıklamakta yetersiz kaldığı bu nedenle, kuram ve modellerle desteklenmesi gerektiği belirtilmektedir. Çünkü, hemşirelik sürecinin beş aşamasının (veri toplama, tanılama, planlama ve değerlendirme) uygulanma sırasında 'nasıl' sorusuna cevap aranmakta, kuram ve modeller kullanımı sırasında ise neyin, niçin yapıldığını gibi sorular açıklamaktadır (3-5).

Hemşirelik kuramları, hemşirelik mesleğinin metaparadigmalarını açıklar ve bu kavramların hemşireler tarafından anlaşılmasını sağlar. Hemşirelik kuram ve modelleri kavramsal çatısıyla hemşirelikte uygulama, yönetim, hemşirelik eğitim ve araştırmalarına temel oluştururken aynı zamanda yön verir. Kuram ve modellerin hemşirelik uygulamalarında kullanılması, hemşirelerin hemşirelik uygulamalarına odaklanmasını sağlar. Hemşirelik uygulamaların kuram ve modellerin kullanılması hemşirelere uygulamalarında yeni bakış açısı kazandırır ve hemşirelere uygulamaları sırasında girişimlerin geliştirilmesine, test edilmesine rehberlik ederek, bulguların ve sonuçların bilimsel standartlar doğrultusunda açıklanmasını sağlar. Kuram ve modeller, hemşirelerin uygulamalarında sorunlara çözüm getirici yaklaşımı sağlar ve böylece hemşirelik bakımın kalitesini artırır (1,5-7).

¹ Öğr. Gör., Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Refahiye Bahar Yıldırım Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, Tıbbi Dokümantasyon ve Sekreterlik PR, yesim.bagci.erzincan.edu.tr

Peplau'nun Kişilerarası İlişkiler Kuramı

Hemşirelik kuramcılarında biri olan Peplau, kuramında biyoloji ve davranış bilimlerinden yararlanmış, birçok hemşirelik probleminin doğru kurulmayan insan ilişkilerinden kaynaklandığını, bireylerin yaşamlarına devam edebilmesi ve meydana gelen bu problemlerin doğru ve sağlıklı bir şekilde çözüme ulaşabilmesi için uygun hemşirelik girişimlerinin bu yönde planlanması gerektiğine inanarak hemşirelik uygulamalarında hemşire hasta/sağlıklı birey ile iletişime vurgu yapmıştır (8-11).

Peplau hemşireliği, bireylerin sağlıklı olmasına yardım eden, çevresindekiler ile etkileşim halinde olmasını sağlayan ve kişiler arası ilişkiye ve etkileşime dayalı terapötik bir süreç olarak tanımlamaktadır (9,12). Peplau, hemşirelerin bireylerin kişiler arası ilişkilerinden kaynaklanan sorunların tespit edilip çözümlüne yardımcı olabilmeleri için öncelikle hemşirelerin kendi davranışlarının farkında olmasının önemli olduğuna savunmaktadır. (9,13). Peplau'nun kuramında sağlıklı/hasta birey ile hemşire arasındaki ilişki sırasıyla; oryantasyon, tanımlama, yararlanma ve çözümlenme olmak üzere dört aşamada ele alınmakta ve bu aşamalarda hemşirenin yabancı kişi, kaynak kişi, eğitim, liderlik, vekil kişi, danışmanlık rolleri olmak üzere 6 rolünün olduğunu belirtilmektedir (9,11,13).

Hemşire ile sağlıklı/hasta birey arasındaki ilişkinin dört aşaması;

1. Oriantasyon Aşaması: Bu aşamada hemşire ve sağlık/hasta birey iki yabancı olarak karşılaşmakta ve hemşire sağlıklı/hasta birey ya da ailenin gereksinimlerinin farkına varıp bu doğrultuda bilgi elde etmeye çalışmaktadır. Oriantasyon aşamasının sonunda hemşire ile birey, ortaya çıkarılan sorunu birlikte tanımaya çalışırlar (9,11,13,14).

2. Tanımlama Aşaması: Bu aşama problemlere yönelik çözüm için planlama ve amaç oluşturma aşamasından oluşmaktadır. Sağlıklı/ hasta birey, hemşireyi kendine yardım edecek biri olarak kabul ederek ve duygularını hemşire ile paylaşarak iş birliği yapmaktadır (8,9,13).

3. Yararlanma Aşaması: Bu aşama sağlıklı/hasta birey için gerekli olan girişimlerin kullanılmasından oluşmaktadır (9,14,15). Birey bu aşamada hemşirenin bilgi ve deneyimlerinde tamamen yararlanmaktadır.

4. Çözümleme Aşaması: Bu aşamada bireyin gereksinimleri hemşire ve bireyin ortak çabalarıyla sağlanmış durumdadır. Artık, birey kendi gereksinimlerinin farkına vararak çözüm üretebilecek duruma gelmiştir. Bu son aşamada artık birey ile hemşire tedavi-bakıma yönelik ilişkiyi sonlandırmalıdır (13-15).

Literatür incelemelerinde; hemşirelik kuram ve modellerinin, hemşirelik uygulamaları için önemli olduğu belirtilmektedir. Bu derlemenin amacı, Peplau'nun Kişiler Arası Kuramı'na dayalı hemşirelik uygulamalarının incelenmesidir. Böylece çalışmanın sonuçlarının hemşirelik uygulamalarında Kişiler Arası İlişkiler Kuramı'nın kullanılmasının hemşirelik bakım ve uygulamalarına yarar sağladığı konusuna bir dayanak oluşturacağı düşünülmektedir.

GEREÇ VE YÖNTEMLER

Bu derleme için konu ile ilgili, 2016 ve 2020 yılları arasında yapılmış, 5 Türk, 2 yabancı olmak üzere elektronik ortamda toplam 7 çalışma incelenmiştir. Elektronik ortamda 'hemşirelik bakımı, Peplau'nun Kişiler Arası İlişkiler Kuramı, hemşirelik modeli' anahtar kavramları ile tarama yapılarak çalışmalara ulaşılmıştır.

Literatür incelemesi sırasında saptanan bu çalışmalar başlık ve özet bölümlerine göre incelendiğinde; Peplau'un Kişiler Arası Kuramı'nın hemşirelik bakım ve uygulamalarında kullanımın etkisini belirlemek için planlanıp yapılan çalışmalar olduğu belirlenmiştir.

BULGULAR

Çalışmaların Özellikleri ve Sonuçları

Bilge ve Engin' in (2016) yapmış olduğu çalışmada; Kişiler Arası İlişkiler Kuramı temelli çözüm odaklı danışma sürecinin etkinliğini geriye dönük olarak incelemiştir. Çalışmanın sonucunda öğrencilerin anksiyete, depresyon durumlarının azaldığı ve problem çözme yeteneklerinin arttığı sonucuna ulaşılmıştır (16).

Çunkuş ve Yiğitoğlu' nun (2018) çalışmasında; Peplau'nun "Kişiler Arası İlişkiler Kuramı" temel alınarak, dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu olan bireye Kuzey Amerika Hemşirelik Tanıları Birliği hemşirelik tanıları doğrultusunda hemşirelik bakımının planlanmış, uygulanmış ve değerlendirilmiştir. Çalışmanın sonucunda, kuram doğrultusunda kurulan iletişim ile olgu sorunlarının farkına varmış, kendine olan güveni, inancı ve motivasyonu artmıştır (12).

Çalışkan ve Gürhan' ın (2019) çalışmasında; Peplau'nun Kişilerarası İlişkiler Teorisi temel alınarak, Organik Nedenlere Bağlı Majör Depresyon tanısıyla psikiyatri kliniğine yatırılan, 19 yaşındaki bireyin ve ailesinin yaşadığı zorluklar, fiziksel ve ruhsal sorunlar incelenmiş, bireyin ve ailenin hastalığa oryantasyonu, yaşadıkları stresli durumla baş etmesi ve kaygılarının azaltılması amaçlanmış ve bu doğrultuda bireye ve aileye uygun bakım planı oluşturulmuştur. Peplau'un

teorisine göre planlanıp uygulanan hemşirelik bakımının birey ve ailenin anksiyete durumunu azalttığı, birey ve ailede var olan problemlerin çözümünde fayda sağladığı sonucuna ulaşılmıştır (17).

Arabacı ve Taşın (2019) çalışmasında; suça sürüklenen, depresyon ön tanısı ile bir bölge psikiyatri çocuk-ergen psikiyatrisi kliniğinde izlenen hasta için, temel gereksinimler belirlenmiş ve hemşirelik bakımı oluşturulmuştur. Olgu, sekiz yarı-yapılandırılmış görüşme ile takip edilmiştir. Araştırmacı, verileri literatür inceleyerek hazırladığı yarı-yapılandırılmış görüşme formları aracılığı ile toplamıştır. Ulaşılan veriler Peplau'nun Kişilerarası İlişkiler Teorisi çerçevesinde değerlendirilmiştir. Peplau'nun teorisi çerçevesi doğrultusunda uygulanan hemşirelik bakımı sonucunda olgunun, gelecek ile ilgili ümitleri artmış ve kendi yaşamı üzerine sorumluluk almaya başlamıştır (2).

Manav ve Altın'ın (2020) çalışmasında; Asperger Sendromu tanılı 17 yaşındaki bir ergen ile Peplau'nun Kişilerarası İlişkiler Modeline göre yapılandırılmış olan 12 görüşme incelenmiştir. Peplau'nun Kişilerarası İlişkiler Modeli kapsamında verilen hemşirelik bakımının olgunun, kendine olan güveninin artmasına, kendi yeteneklerini keşfetmesine, insanlarla iletişim kurarken korkularının azalmasına yardımcı olduğu saptanmıştır (18).

Pardede, Hamid ve Putri'nin (2020) çalışmasında; Peplau'nun Kişilerarası İlişkiler Modeli kapsamında 32 hastaya sosyal izolasyon hasta vaka yönetimi uygulaması yapılmıştır. Peplau'nun Kişilerarası İlişkiler Modeli kapsamında verilen sosyal beceri eğitiminin semptomları azaltmada ve bilişsel, duyuşsal, fizyolojik, davranışsal ve sosyal tepkiler yoluyla gösterilen hastanın sosyal izolasyon yeteneğini artırmada etkili olduğu saptanmıştır (19).

Exelby'in (2020) çalışmasında; Peplau'nun Kişilerarası İlişkiler Modeline kapsamında bağımlı hemşirelik uygulamaları sonrasında hastaların ameliyat sonrası ağrı yönetiminin gelişimi incelenmiştir. Peplau'nun Kişilerarası İlişkiler Modeli kapsamında verilen hemşirelik bakımı sonucunda hastaların ameliyat sonrası ağrı yönetiminin geliştiği saptanmıştır (20).

TARTIŞMA

Peplau'ya göre hemşirelik bakımı ve uygulamasının amacı iyi bir hemşire-hasta iletişimi sağlamak ve bunun için de iletişimin belli aşamalardan geçmesi gerektirir (12). Benzer şekilde Eren bir makalesinde, hasta ve hemşire arasındaki ilişkinin başlangıç/ilk karşılaşma (güven sağlama), gelişme/ilerleme, (çatışma-

ların ortaya çıkması, yeni yolların bulunması) ve olgunlaşma (daha çok sorumluluk alma ve hemşireden bağımsızlaşma) olmak üzere bazı aşamalardan geçen dinamik bir süreç olduğunu ifade etmiştir (21).

Peplau'nun kuramında terapötik ilişkinin, bireyin hemşireye güvenmesine ve böylece hemşirenin hastayı daha yakından tanınmasını, gerekli bilgileri sağlayabilmesini, hastanın planlama ve uygulama aşamasında iş birliği yapmasını, iyileşmeyi kolaylaştırmasını ve yaşam kalitesini artırmasını sağladığı belirtilmektedir (14,17).

Literatür incelemelerine göre, Peplau' nun Kişiler Arası İlişkiler Kuramı'nın hemşirelik uygulamalarının pek çok alanında kullanıldığı ve önemi vurgulandığı görülmektedir (22-24). Yapılan çalışmalarda, Peplau'nun kuramı doğrultusunda hemşirelik uygulamalarının yapılması sonucunda, tedavi planında iş birliğinin kolaylaştığı, postoperatif iyileşmenin kolaylaştığı, hastanın yaşam kalitesinin, bağımsızlık düzeyinin arttığı ve hastaların sağlığını geliştirmeye yönelik öneminin olduğu sonucuna ulaşılmıştır (22,23).

Konu ile ilgili incelenen birçok çalışmada da Kişiler Arası İlişkiler Kuramının hemşirelik uygulamalarında rehber olarak kullanılmasının yararlarında bahsedilmektedir. Genel olarak bakıldığında, kuram rehberliğinde sunulan bakım sonucunda bireylerin, anksiyete, depresyon gibi duygularının azaldığı; sorunları farkına varıp problem çözme durumlarının, kendilerine olana güvenlerinin, motivasyonlarının, çevresindeki kişilerle iletişimin arttığı görülmüştür. (2,12,16-20). Yapılan bu çalışmalarda Peplau' nun Kişiler Arası İlişkiler Kuramı'nın hemşirelik uygulamalarında kullanılabileceği sonucuna ulaşılmıştır.

SONUÇ

Sonuç olarak; kuram ve modellerin hemşirelik uygulamalarında kullanılmasının önemi ve sonuçlarına sağladığı yarar çalışmalarla kanıtlanmış bir gerçektir. Hemşireler, hemşirelik uygulamalarını hemşirelik kuramları merceğinden yönlendirmeye devam etmeli ve hemşirelik kuramı kılavuzlu uygulamaların etkililiğini değerlendirmeye devam etmelidir. Sağlıklı/hasta bireye sunulan hemşirelik bakım ve uygulamalarının doğru ve sağlıklı ilerleyebilmesi için her türlü bakım ve uygulamanın Kişiler Arası İlişkiler Kuramı rehberliğinde yapılması önerilmektedir.

KAYNAKLAR

1. İnan F.Ş, Üstün B. ve Bademli K. Türkiye’de Kuram/Modele Dayalı Hemşirelik Araştırmalarının İncelemesi. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 2013;16(2): 132-139.
2. Arabacı L.B. ve Taş G. Suça sürüklenen bir çocuk hastanın bakımında Peplau’nun Kişilerarası İlişkiler Modeli’nin kullanımının bakıma etkisi. *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi*, 2019;10(3):218-226.
3. McCurry MK, Hunter Revell SM, Roy C. Knowledge for the good of the individual and society: linking philosophy, disciplinary goals, theory, and practice. *Nursing Philosophy*, 2009; 11:42–52. doi:10.1111/j.1466-769X.2009.00423.x.
4. Şimşek A.B. ve Sarıkaya A. Hemşirelik Modeli ve Bakım: Primer Beyin Tümörlü Hastaların Roy’un Uyum Modeli ile Değerlendirilmesi. *Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi*, 2015;12 (3): 224-232.
5. Younas A. ve Quennell S. Usefull of nursing theory- quided practice: an integrative review. *Scandinavian Journal of Caring Sciences*, 2019; 33: 544-555. doi: 10.1111/scs.12670.
6. Fawcett J. Conceptual models and nursing practice: the reciprocal relationship. *J Adv Nurs*, 1992; 17(2):224-8.
7. Zuhur Ş. ve Özpancar N. Türkiye’de Kronik Hastalık Yönetiminde Hemşirelik Modellerinin Kullanımı: Sistematik Derleme. *Hemşirelikte Araştırma Geliştirme Dergisi*, 2017; 19(2): 57-74.
8. Alligood MR. The nature of knowledge needed for nursing practice. In: Alligood MR, Tomey AM (eds), *Nursing Theory: Utilization & Application*. 3th ed. Philadelphia: Mosby Inc.; 2006. p.3-17.
9. Velioglu P. [Hildegard Elizabeth Peplau: the theory of interpersonal relations]. *Hemşirelikte Kavram ve Kuramlar*. 1. Baskı. İstanbul: Akademi Basın; 2012. p.234-259.
10. Pektekin Ç. [Hildegard Elizabeth Peplau: the theory of interpersonal relations]. *Hemşirelik Felsefesi, Kuramlar, Bakım Modelleri ve Politik Yaklaşımlar*. 1. Baskı. İstanbul: İstanbul Tıp Kitabevi; 2013. p.53-60.
11. Gonzala A. Hidegard Peplau: Interpersonal relations theory. Nurselabs. [Online]. <https://nurseslabs.com/hildegard-peplau-interpersonal-relations-theory/>. [Accessed: 07th March 2021].
12. Çunkuş N, Yiğitoğlu G.T.. Peplau’nun Kişiler Arası İlişkiler Kuramı’na Göre Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğu Olan Hastaya Hemşirelik Bakımı. *Türkiye Klinikleri J Nurs Sci*, 2018;10(4):370-80. doi: 10.5336/nurses.2018-61786.
13. Demir S. [Hildegard Elizabeth Peplau: the theory of interpersonal relations]. İçinde: Karadağ A, Çalışkan N, Baykara ZG, (eds.). *Hemşirelik Teorileri ve Modelleri*. 1. Baskı. İstanbul: Akademi Basın ve Yayıncılık; 2017. p.122- 144.
14. Douglas JL, Sowell R, Philips KD. Using Peplau’s theory to examine the psychosocial factors associated with hiv-infected women’s difficulty in taking their medications. *J Theory Constr Test*, 2003;7(1):10-17.

15. Erci B, Sezgin S, Kaçmaz Z. [The impact of therapeutic relationship on preoperative and postoperative patient anxiety]. *Aust J Adv Nurs*, 2008;26(1):59-66.
16. Bilge A.ve Engin E. Kişilerarası İlişkiler Kuramı Temelli Çözüm Odaklı Terapinin Etkinliği: Geriye Dönük Bir İnceleme. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 2016; 17(4):261-269.
17. Çalışkan, B. B. ve Gürhan, N. (2019). Majör Depresyon Tanılı Bir Olgunun Peplau'nun Kişilerarası İlişkiler Teorisi Doğrultusunda Hemşirelik Bakımı: Olgu Sunumu, *EGE HFD.*, 35 (3):163-171.
18. Manav G. ve Altın K. Asperger Sendromu ile İzlenen Çocuğün Peplau'nun Kişilerarası İlişkiler Modeline Göre Değerlendirmesi: Durum Çalışması. *Karya Journal of Health Science*, 2020; 1(1): 25-28.
19. Pardede J.A., Hamid A.Y.S. ve Putri Y.S.E. Penerapan Social Skill Training Dengan Menggunakan Pendekatan Teori Hildegard Peplau Terhadap Penurunan Gejala Dan Kemampuan Pasien Isolasi Sosial. *Jurnal Keperawatan*, 2020; 12(3): 327 – 340.
20. Exelby, L. Managing Postoperative Pain For Patients With Addiction And atients With Addiction And The Theory of Interpersonal Relations. UNM Digital Repository. 2020. [Online]. https://digitalrepository.unm.edu/hsc_advpracticenursing/6. [Accessed: 07th March 2021].
21. Eren N. Severe personality disorders and nursing interventions: part-II. *J Psychiatr Nurs*, 2010;1(2):86-95.
22. Marchese K. Using Peplau's Theory of Interpersonal Relations to Guide The Education of Patients Undergoing Urinary Diversion. *Urologic Nursing*, 2006;26(5):363-70.
23. Senn FJ. Peplau's Theory of Interpersonal Relations: Application in Emergency and Rural Nursing. *Nursing Science Quarterly*, 2013; 26(1): 31– 5. doi: 10.1177/0894318412466744.
24. Hagerty AT, Samuels W, Norcini-Pala A. Gigliotti E. Peplau's Theory of Interpersonal Relations: An Alternate Factor Structure for Patient Experience Data?. *Nurs Sci Q*, 2017; 30(2): 160–7. doi:10.1177/0894318417693286.

